

Wyrok z dnia 9 października 2006 r.

II UK 53/06

W sprawie o ustalenie odpowiedzialności członka zarządu spółki kapitałowej na podstawie art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.) nie są wiążące ustalenia dokonane w postanowieniu umarzającym postępowanie o pozbawienie go prawa prowadzenia działalności gospodarczej.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Józef Iwulski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 9 października 2006 r. sprawy z odwołania Cezarego W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w W. o składki na ubezpieczenie społeczne, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 września 2005 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 22 października 2001 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych ustalił odpowiedzialność wnioskodawcy Cezarego W. jako członka zarządu HS S. Spółki z o.o. za zaległości tej Spółki z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i innych należności za okres od lipca 1999 r. do listopada 2000 r. w kwocie 136.178,04 zł.

Odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 19 stycznia 2004 r. [...]. Sąd ustalił, że wnioskodawca był członkiem zarządu HS S. Spółki z o.o., która prowadziła działalność gospodarczą. Od lipca 1999 r. Spółka nie uiszczała należnych składek w pełnej wysokości i wystąpiła zaległość w kwotach wyszczególnionych w decyzji. W dniu 19 lipca 2000 r. wnioskodawca wystąpił w imieniu spółki

do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o zawarcie układu ratalnego, na co Zakład nie wyraził zgody i wszczął egzekucję administracyjną. Urząd Skarbowy dokonał zajęcia maszyn, które zostały zlicytowane 23 marca 2001 r. Postanowieniem z dnia 15 czerwca 2001 r. postępowanie egzekucyjne przeciwko Spółce zostało umorzone. W dniu 9 lutego 2001 r. wnioskodawca złożył wniosek o ogłoszenie upadłości Spółki. Postanowieniem Sądu Rejonowego-Sądu Gospodarczego dla Wrocławia Fabrycznej z dnia 12 kwietnia 2001 r. wniosek został oddalony wobec ustalenia, że majątek Spółki nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. W tym stanie faktycznym Sąd przyjął pełną odpowiedzialność wnioskodawcy za zaległości składkowe Spółki na podstawie art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa w związku z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) Wnioskodawca nie wykazał okoliczności wyłączających jego odpowiedzialność. Jego wniosek z dnia 19 lipca 2000 r. o wdrożenie układu ratalnego był bezskuteczny wobec braku możliwości płatniczych Spółki i braku opłacania bieżących składek. Spółka nie posiadała żadnych kwot pieniężnych na zapłatę należności. Wniosek zmierzał do uzyskania informacji o możliwościach spłaty i wysokości istniejącego zadłużenia oraz stanowił próbę zwolnienia się z odpowiedzialności za powstałe zadłużenie. Wniosek o ogłoszenie upadłości był spóźniony. Zgodnie z art. 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.) przedsiębiorca jest zobowiązany nie później niż w terminie 14 dni od zaprzestania płacenia długów zgłosić w sądzie wniosek o ogłoszenie upadłości. Spółka zaprzestała opłacać składki na ubezpieczenie społeczne od września 1999 r. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r., II CKN 117/97, przy określaniu właściwego czasu dla wystąpienia o otwarcie postępowania układowego względnie o ogłoszenie upadłości (art. 298 § 2 k.h.) należy uwzględnić funkcje ochronne wobec wierzycieli, nie może to zatem być moment, w którym wniosek o upadłość musi zostać oddalony, bo majątek dłużnika nie wystarcza nawet na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. Niewątpliwie taka sytuacja zachodziła w dacie zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości Spółki HS S.

Po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy od tego wyroku Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu wyrokiem z dnia 7 września 2005 r. [...] oddalił apelację. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i podzielił jego pogląd prawny.

Od tego wyroku wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną, którą oparł na obu podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 k.p.c. Jako pierwszą podstawę wskazał naruszenie przepisów postępowania - art. 365 § 1 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 233 § 1 k.p.c. W uzasadnieniu tej podstawy podniósł, że oba Sądy nie ustosunkowały się do prawomocnego orzeczenia Sądu Rejonowego dla Wrocławia Fabrycznej-Sądu Gospodarczego, które miało znaczenie prejudycjalne dla wydawanych przez nie wyroków. Oba Sądy dokonywały ustaleń również w kwestiach prawnych, które były już przedmiotem rozstrzygnięcia w innej sprawie. Tym samym zdaniem skarżącego doszło do naruszenia przepisu art. 365 § 1 k.p.c. Sąd Rejonowy orzekał na podstawie art. 17² Prawa upadłościowego w sprawie orzeczenia zakazu sprawowania funkcji w zarządzie spółki w stosunku do wnioskodawcy. Postępowanie zostało wszczęte z urzędu i po jego przeprowadzeniu Sąd umorzył postępowanie w stosunku do wnioskodawcy. W postępowaniu tym sąd badał i rozstrzygał kwestie prawne identyczne jak w niniejszym postępowaniu, a mianowicie musiał rozstrzygnąć, czy wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony we właściwym czasie i - w przypadku, gdyby termin został przekroczony - czy wnioskodawca ponosi winę za niezgłoszenie wniosku o upadłość we właściwym czasie. Gdyby Sąd stwierdził, że wniosek nie został zgłoszony we właściwym czasie z winy wnioskodawcy musiałby orzec zakaz sprawowania funkcji w zarządzie spółek. W przypadku odmiennego rozstrzygnięcia tych kwestii prawnych musiał umorzyć postępowanie, a nie mógł oddalić wniosku, jako że postępowanie toczyło się z urzędu. Z tych przyczyn postanowienie o umorzeniu postępowania wydane w postępowaniu o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, jako rozstrzygające merytorycznie kwestie prawne, wiąże sądy w takim samym zakresie, wyznaczonym przez treść przepisów, jak prawomocne postanowienie o orzeczeniu zakazu. W chwili obecnej istnieją dwa orzeczenia sądów, które odmiennie rozstrzygają kwestię odpowiedzialności skarżącego, obie oparte na analogicznie brzmiących - w istotnym dla tej odpowiedzialności zakresie - różnych przepisach.

Drugą podstawą kasacji jest naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 116 § 1 Ordynacji podatkowej, polegającą na przyjęciu, że częściowa bezskuteczność egzekucji przeciwko spółce z o.o. skutkuje solidarną odpowiedzialnością prezesa spółki całym jego majątkiem oraz że zaistniały warunki odpowiedzialności wnioskodawcy, mimo iż egzekucja nie była skierowana przeciw całemu majątkowi spółki. Uzasadniając tę podstawę skarżący podniósł, że w toku postępowania

wykazał, iż w postępowaniu egzekucyjnym uzyskano ze sprzedaży maszyn kwotę 20.500 zł. W dacie wydania zaskarżonej decyzji powołany przepis określał odpowiedzialność członka zarządu w przypadku bezskuteczności egzekucji, co oznaczało bezskuteczność egzekucji w całości a nie częściowo. Dopiero nowelizacja przepisu określiła odpowiedzialność solidarną członków zarządu, jeżeli egzekucja okaże się bezskuteczna w całości lub w części. Ponadto warunkiem odpowiedzialności członka zarządu jest wykazanie, że egzekucja została skierowana do całego majątku Spółki. W tym przypadku egzekucja nie została skierowana do wierzytelności na kwotę 104.652, 70 zł. Wprawdzie wierzytelność ta była przeterminowana, jednak przeterminowanie należności nie zwalnia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od wykazania, że egzekucja była prowadzona z całego majątku. Sąd Apelacyjny uznając, że egzekucja przeciwko Spółce okazała się bezskuteczna dopuścił się naruszenia art. 116 Ordynacji podatkowej.

W związku z tymi zarzutami wnioskodawca wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. Przepis ten stanowi, że orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy i inne organy państwowe, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Z treści tego przepisu skarżący wyciąga wniosek, że umorzenie postępowania w sprawie pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej członka zarządu spółki, który nie dopełni obowiązku zgłoszenia we właściwym czasie wniosku o upadłość, nie pozwala na ustalenie niedopełnienia tego obowiązku w innym postępowaniu. Jest to wniosek całkowicie pozbawiony podstaw. Zgodnie z art. 5 § 1 Prawa upadłościowego przedsiębiorca jest zobowiązany, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia zaprzestania płacenia długów, zgłosić w sądzie wniosek o ogłoszenie upadłości, a na podstawie art. 5 § 2 reprezentant przedsiębiorcy, o którym mowa w art. 1 § 2, jest zobowiązany zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym majątek nie wystarcza na zaspokojenie długów, chyba że wcześniej rozpoczął się bieg terminu określonego w § 1. Przepis art. 17² § 1 stanowi, że kto nie wykona obowiązku określonego w art. 5 § 1 lub 2, zo-

stanie pozbawiony, na okres od dwóch do pięciu lat, prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji reprezentanta lub pełnomocnika przedsiębiorcy, członka rady nadzorczej i komisji rewizyjnej w spółce akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółdzielni, chyba że nie ponosi winy. W sprawach tych orzeka sąd prowadzący postępowanie upadłościowe (§ 2), który wszczyna postępowanie z urzędu (§ 3). W tym przypadku wszczęte z urzędu postępowanie zostało umorzone. Jeżeli można mówić o mocy wiążącej prawomocnego postanowienia umarzającego postępowanie w rozumieniu art. 365 § 1 k.p.c., to tylko w takim zakresie, że w innym postępowaniu sądowym czy administracyjnym wnioskodawca nie może być uznany za osobę pozbawioną prawa prowadzenia działalności gospodarczej. Wobec braku uzasadnienia prawomocnego postanowienia nieznanne są motywy tego rozstrzygnięcia. Jednakże nawet przy przyjęciu, że postępowanie zostało umorzone nie z przyczyn formalnych lecz merytorycznych, po uznaniu, że wniosek o upadłość został zgłoszony w terminie, czy też że niedotrzymanie terminu nastąpiło bez winy wnioskodawcy, to ustalenie to nie jest w żadnym stopniu wiążące w niniejszym postępowaniu. Inny jest bowiem przedmiot tego postępowania i toczy się ono między innymi stronami. Wierzyciele Spółki, między innymi Zakład Ubezpieczeń Społecznych, nie byli stronami w tym postępowaniu. Ustalenia dokonane w postępowaniu cywilnym zakończonym umorzeniem postępowania nie są wiążące w innym postępowaniu. W postępowaniu cywilnym sąd jest związany jedynie ustaleniami wyroku karnego skazującego (art. 11 k.p.c.), natomiast w przypadku wyroku uniewinniającego lub umorzenia postępowania karnego w sprawie cywilnej sąd dokonuje samodzielnie ustaleń faktycznych, także co do winy, które mogą być odmienne od ustaleń w sprawie karnej. Tym bardziej w sprawie o ustalenie odpowiedzialności członka zarządu spółki kapitałowej na podstawie art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.) nie są wiążące ustalenia dokonane w postanowieniu umarzającym postępowanie o pozbawienie go prawa prowadzenia działalności gospodarczej. Ustaleń w zakresie istnienia przesłanek do takiej odpowiedzialności sąd dokonuje samodzielnie. Dokonane w zaskarżonym wyroku ustalenie, że Spółka, której wnioskodawca był prezesem, zaprzestała płacenia zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne we wrześniu 1999 r., a wniosek o ogłoszenie upadłości wnioskodawca zgłosił dopiero w dniu 9 lutego 2001 r., nie zostało w skardze kasacyjnej zakwestionowane.

Przepis art. 116 § 1 Ordynacji podatkowej, mający z mocy art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zastosowanie do należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, w dacie wydania zaskarżonej decyzji miał brzmienie następujące: za zaległości podatkowe spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji, spółki akcyjnej i spółki akcyjnej w organizacji odpowiadają solidarnie całym swoim majątkiem członkowie jej zarządu, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, chyba że członek zarządu wykaże, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub wszczęto postępowanie zapobiegające upadłości (postępowanie układowe) albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewszczęcie postępowania układowego nastąpiło nie z jego winy, bądź też wskaże on mienie, z którego egzekucja jest możliwa. W wersji zmienionej od dnia 1 stycznia 2003 r. ustawą z dnia 12 września 2002 r. o zmianie ustawy - Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 169, poz. 1387) zamiast sformułowania „jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna” wprowadzono sformułowanie „jeżeli egzekucja z majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna”. Z porównania obu wersji skarżący wyciąga wniosek, że przed zmianą, w przypadku wyegzekwowania od spółki części zaległości podatkowych (nawet w nieznacznym w stosunku do całego zadłużenia wysokości) nie ma podstawy do odpowiedzialności członka zarządu spółki. Tego rodzaju wniosek jest nieuprawniony. Przepis art. 116 Ordynacji podatkowej jest częścią regulacji dotyczącej odpowiedzialności osób trzecich za zaległości podatkowe podatnika. Ogólny przepis tej regulacji, a mianowicie art. 108 miał w § 3 w dacie wydania zaskarżonej decyzji miał następujące brzmienie: egzekucja zobowiązania wynikającego z decyzji o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej może być wszczęta dopiero wówczas, gdy egzekucja z majątku podatnika okazała się w całości lub w części bezskuteczna. Według tej regulacji można było wydać decyzję o odpowiedzialności osoby trzeciej w czasie trwania postępowania egzekucyjnego przeciwko podatnikowi, natomiast egzekucja na podstawie tej decyzji mogła być wszczęta dopiero wówczas, gdy egzekucja przeciwko podatnikowi okazała się bezskuteczna w całości lub w części. W stosunku do członków zarządu spółki kapitałowej na podstawie art. 116 § 1 stwierdzenie ich odpowiedzialności mogło nastąpić w razie bezskuteczności egzekucji, co było rozumiane zgodnie z art. 108 § 3 „jako bezskuteczność w całości lub w części”. Zaskarżona decyzja została wydana zgodnie z tymi przepisami - po uprawomocnieniu się postanowienia o umorzeniu postę-

powania egzekucyjnego wobec bezskuteczności egzekucji ponad kwotę wyegzekwowaną ze sprzedaży maszyn. Wobec bezskuteczności egzekucji przeciwko Spółce, której wnioskodawca był prezesem, przepis art. 116 § 1 Ordynacji podatkowej dawał podstawę do jego odpowiedzialności za należności Spółki z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne. Od odpowiedzialności tej mógł się uwolnić tylko w przypadku wykazania jednej z następujących okoliczności: 1) wniosek o ogłoszenie upadłości został zgłoszony we właściwym czasie, 2) niezgłoszenie wniosku o upadłość nastąpiło bez jego winy, 3) wskazał mienie, z którego egzekucja jest możliwa. Użycie w przepisie określenia „chyba, że wykaże” oznacza, że ciężar udowodnienia tych okoliczności spoczywa na członku zarządu spółki. W skardze kasacyjnej nie został zgłoszony zarzut, że wnioskodawca udowodnił wstępowanie dwóch pierwszych wymienionych tu okoliczności. Jego zdaniem kwestia ta została przesądzona w innym postępowaniu, a więc zarzutów w tym kierunku nie precyzował. Zarzut dotyczy ostatniej z powołanych okoliczności, lecz został sformułowany w ten sposób, iż to Zakład Ubezpieczeń Społecznych miał obowiązek wykazania, że egzekucja była prowadzona z całego majątku. Nawet z samej skargi wynika, że wnioskodawca w toku postępowania egzekucyjnego nie wskazał mienia, z którego egzekucja była możliwa, jak tego wymaga powołany przepis. Powołuje się on na wierzytelność „przeterminowaną”, a więc trudno ją uznać za mienie, z którego egzekucja była możliwa. Stanowisko Sądu Apelacyjnego co do istnienia podstaw odpowiedzialności wnioskodawcy oraz braku okoliczności uzasadniających zwolnienie go z odpowiedzialności jest zatem prawidłowe a zarzut błędnej wykładni art. 116 Ordynacji okazał się bezzasadny.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

=====